

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Николай Генчев Генов
„Виртуалното тяло в научната фантастика: опит във фантоматиката“ –
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално
направление 2.1. Филология – Теория на литературата;
катедра „Теория на литературата“ към Факултета по славянски филологии
на СУ „Св. Климент Охридски“

Дисертационният труд на Николай Генов е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „Теория на литературата“ към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Дисертантът е представил всички нормативно изисквани документи – дисертационен труд, автореферат, справка за приносите, списък с публикации и участия в научни проекти и научни форуми, преподавателска и експертна дейност, становище на научния ръководител доц. д-р Тодор Христов във връзка с процедурата за предотвратяване на плагиатство.

Представеното изследване е структурирано във въведение, три глави и заключение; към него са добавени едно приложение, библиография, филмография и лудография. Във фокуса му е поставено фантоматичното и теорията за него на полския фантаст Станислав Лем, като още в самото начало се заявява стремеж да се възстанови теоретичният апарат на Лем и да се решат „някои от по-сериозните концептуални проблеми“ на неговата теория. Изследването се ползва от трудове на съвременното знание, които биват за него или провокация (като „Да се ориентираме във виртуалното“ от М. В. Розати), или фундамент (Делюз и Мерло-Понти през Пиер Леви и Роберто Диодато), или допълнителна („технологична“) опора (Мари-Лор Раян и Пол Адамс). Така трудът се стреми към ясна понятийна рамка, функционално приложима към съчетаване с моделите на Ст. Лем. От литературноисторическа гледна точка най-приносен според мене е опитът на Н. Генов да допълни и разшири наличните класификации и критически ракурси, като добави към списъка с научнофантастични произведения „някои от най-новите открития на жанра“.

Трудът промислено и последователно въвежда, първо, във фантомологията на Станислав Лем, като акцентира върху потенциала ѝ да се използва като изследователска парадигма; после в механиката на фантоматичната машина и

нейното функциониране; и накрая се съсредоточава върху фантоматиката и моделирането на отношението между тяло и свят, като чете фантоматичното през различни негови проекции. Така авторът детайлизира обекта на изследване в трите глави на труда, постепенно приближавайки до разбирането на читателя линията на хоризонта, в който е поставена теорията на Лем за фантоматичното.

Във въведението и първата глава индиректно е назован един от научните проблеми, който Н. Генов се заема да реши – „роенето на дискурса за виртуалността“, довело до загуба на яснота в разбирането за виртуална реалност. Изследването се заема да преодолее тази пречка, като очертае лексикалното развитие на феномена и заедно с това преоткрие (ремонтира, адаптира и приложи към съвременните жанрови актуализации) един съществуващ понятиен апарат, който може да послужи за изработването на цялостен теоретичен модел. В хода на търсенето на решение изследването достига до недооценената роля на фантаста Ст. Лем, който заема ключово място в него – от неговите теоретични трудове авторът извлича модел, който налага върху художествените му текстове и така трасира пътя на фантоматиката като аналитичен инструмент.

Държа да отбележа, че навлизането в теорията на Лем и в дискусиата, в която тя участва с различни становища относно аспекти на виртуалността и виртуалната реалност, не е някакво принудително въвлечение на читателя в несвойствени дискурси. Напротив, авторът по преинтересен начин въвежда читателя в един мисловен ред и модел, който обяснява и детайлизира неща, с които всекидневно се сблъскваме и приемаме, че някак по условие познаваме. Изложението е ясно, увлекателно, с лекота наслагва аналитични наблюдения и теоретични синтези и с все същата лекота и яснота осъществява двупосочното движение между абстрактно и конкретно, теория и художественост. Текстът е по особен начин целеустремен и това има дисциплиниращ ефект и при стегнатото изложение, и при разбирането му. Културноисторическите и технологични връщания по оста на времето, преплитането на дискурсите не са самоцелни, нито се стремят да покажат начетеността на автора. Те отговарят на научните задачи и следват необходимостта от понятийно и съдържателно изясняване на виртуалната реалност, а също така служат за обясняване на динамиката на жанровата парадигма. Така изложението методично достига до литературознанието и до значението на фантоматиката за него, като обяснява ползите, които то би имало в дискурса на трансхуманизма, за разбирането на виртуалното като особена фикционалност, за определяне на жанра

при фантастиката – нещо, което трудът прави върху творбите на Лем в края на първата глава.

Решаването на научния проблем и реализацията на научните задачи на труда се осъществяват стъпка по стъпка според авторския замисъл. Актуализирането на теорията на Лем, приложена върху собствените му научнофантастични произведения – романи и по-кратки повествователни форми, е направено с лекота. Резултатите може да се регистрират и в посока на теоретичния модел, и в посока на художествения анализ (структура, сюжетни решения, герои), който разкрива фантомологичните проекции в творчеството на писателя.

Особено находчиво за изследването е избирането на фантоматичната машина като негов водещ предмет, който има и продуктивно, и деструктивно отношение към научната фантастика. На нея е посветена втора глава, структурирана около три поколения фантомати, които изграждат сюжети, нюансиращи класификацията на научнофантастичните творби. Тук се коментират изведените от Ст. Лем проблеми, като дисертационният труд разширява кръга им, изхождайки от въздействието на фантоматичната машина върху пълнокръвното тяло, върху неговата фина „вътрешна“ телесност, недосегаема (или не?) за технологична инвазия. Засегнати са свързаните проблемни зони за типовете фантомати, за фантоматичното пространство и фантоматичното време. В продължение се прави опит за наслагване на изведения теоретичен модел върху текстове на Сергей Лукяненко, Джейсън Сийгъл и Кирстен Милър, Вивиан Велд; коментира се въпросът за границите между съновидението, халюцинацията и фантоматизацията.

Трета глава на труда регистрира сполуките в избора на научен проблем, развивайки по-нататък елементите и аспектите на виртуалността – фантоматичното тяло и фантоматичния свят и тяхната роля за създаването на фантоматичната фикция. Изследвани са нивата на конфликта във фантоматичната фантастика, речта, диалектиката и риториката на фантоматичното.

Заклучението се връща, за да предложи изводи върху наследството на Ст. Лем като пресечна точка на наука, философия и художествена литература и да очертае перспективите, които изследването дава за продължаващи разработки. Очертана е комуникацията, която литературата осъществява след Лем с киното, анимацията, интернет културата и видеоигрите. Потърсени са проблемите, които заслужават свое отделно проучване – като например връзката на локалната

научнофантастична продукция със световната и открояването на локалните вариации на синхронни явления.

Искам специално внимание да обърна на бележките под линия в изследването. Те са разнохарактерни, но освен библиографски препратки представляват самостоятелни наблюдения било върху съдържанието на коментирания в корпуса текстове, било върху тяхната преводна рецепция или странични линии, изтеглени в посока, заслужаваща специален интерес. Така в орбитата на изследването се включва допълнителен материал, който не е на фокус, но участва в изграждането на контекста за изясняването и разбирането на научните тези. С други думи от помощен апарат бележките са превърнати в поле за паралелни изследователски наблюдения – със свои важни теми, поставени и дискутирани в риторически подходяща форма.

Приложеният речник на фантомологичните дялове систематизира и разширява познанието върху коментиранията теория на Ст. Лем и отношението ѝ към художествените реализации.

В цялост трудът на Николай Генев се заема да отговори на научен проблем с богат потенциал – и за теоретично разработване, и за прилагане в критическата и изследователската практика. Той има своите ясни приноси за проучването на научнофантастичната литература – понятийното прецизиране, изследователското моделиране, жанровата класификация, интерпретативната матрица; а също предлага ново разбиране на базисни явления, нов прочит на образи, съдържания и жанрови реализации в нея. Те са точно описани в справката за приносите на дисертационния труд.

Библиография, филмография и лудография в края на изследването го затварят структурно и му придават нужната академична пълнота и завършеност.

Авторефератът адекватно отразява съдържанието и структурата на труда.

В заключение, като се основавам на качествата на изследването и неговите научни приноси, предлагам на Научното жури да присъди на Николай Генчев Генев образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология – Теория на литературата.

12.05.2022

София

Доц. д-р Пенка Ватова,
член на Научното жури